

Waardevol Waterland

Zorg voor monumenten en beschermde
stads- en dorpsgezichten

Inhoud

Inleiding	5
1. Regelgeving	6
2. Onderhoud en restauratie van monumenten	8
3. Bouwen en herstellen in beschermde stads- en dorpsgezichten	10
4. Gevels	12
5. Vensters en deuren	14
6. Daken	18
7. Bijgebouwen	20
8. Erfafscheidingen	22
9. Schilderwerk en kleur	24
10. Beschoeiingen en inrichting tuin	26
11. Subsidie en andere financiële ondersteuning	28
Bijlage: Kleuren voor monumenten	32
Colofon	35
Geraadpleegde bronnen	35

Inleiding

Waterland is rijk aan monumenten. De gemeente heeft maar liefst 322 rijksmonumenten en telt daarnaast 60 gemeentelijke en 12 provinciale monumenten. Tot deze monumenten behoren onder andere alle historische kerkgebouwen, zoals de markante Grote Kerk in Monnickendam en het pittoreske kerkje van Zuiderwoude. Het grootste gedeelte van het monumentenbestand behoort echter tot de categorie woonhuizen. Een aanzienlijk deel is opgetrokken in hout, aangezien houtbouw traditioneel veel is toegepast in Waterland. Op de monumentenlijst zijn verder ook boerderijen, hooihuizen, bruggen, torens, sluisen en zelfs een seinmast en een lantaarnpaal opgenomen.

Naast deze schat aan monumenten heeft Waterland een viertal beschermde stads- en dorpsgezichten. Dit zijn de schilderachtige dorpen Broek in Waterland en Zuiderwoude, de voormalige Zuiderzeestad Monnickendam en het welbekende voormalige eiland Marken. Vanwege de schoonheid en de cultuurhistorie van deze plaatsen zijn zij in trek bij toeristen en zijn het geliefde kernen om in te wonen. Het is van belang dat Broek in Waterland, Zuiderwoude, Marken en Monnickendam hun gekoesterde karakteristieken behouden en dat onze kinderen hier in de toekomst ook van kunnen genieten. Daarom zijn deze plaatsen aangewezen als beschermd gezicht.

Maar wat betekent het wonen in een beschermd stads- of dorpsgezicht nou precies? En waar moet u als eigenaar van een beschermd monument rekening mee houden? Veel eigenaren van monumenten en bewoners van beschermde stads- en dorpsgezichten hebben moeite om hun weg te vinden in het doolhof van wettelijke voorschriften en bouwkundige mogelijkheden en onmogelijkheden. Het doel van deze brochure is om u enigszins wegwijs te maken op dit terrein. Allereerst wordt er aandacht besteed aan de regelgeving voor beschermde stads- en dorpsgezichten en monumenten. Vervolgens wordt er ingezoomd op onderdelen van gebouwen, zoals vensters en muren. Kleinere bouwwerken, zoals schuren en erfafscheidingen, worden eveneens besproken. Daar waar nodig vindt u in de brochure ook tips voor onderhoud en restauratie. Door tijdig onderhoud te plegen kan er namelijk veel geld worden bespaard! Ook wordt er aandacht besteed aan subsidie en andere mogelijkheden van financiële ondersteuning. Tot slot is een hoofdstuk opgenomen over kleurgebruik. Hier is aangegeven welke kleuren karakteristiek zijn voor de verschillende kernen en welke kleuren er toegepast kunnen worden voor bepaalde onderdelen van gebouwen.

1. Regelgeving

Monumenten

In de gemeente Waterland zijn veel panden en objecten te vinden die als beschermd monument zijn aangewezen. Dit zijn rijksmonumenten, provinciale monumenten of gemeentelijke monumenten. Al deze objecten hebben gemeen dat ze van cultuurhistorische waarde zijn. Zijn ze van rijksbelang, dan zijn ze door het rijk als beschermd monument aangewezen op basis van de Monumentenwet 1988. Vertegenwoordigen ze een provinciaal of lokaal belang, dan zijn ze door de provincie of de gemeente aangewezen op grond van de provinciale of de gemeentelijke erfgoedverordening.

De eigenaar, huurder, bewoner of beheerder van een beschermd monument heeft iets bijzonders onder zijn hoede dat van waarde is voor de gemeenschap. Instandhouding van het monument is daarom van groot belang. De bescherming betreft het gehele pand of object, tenzij uitdrukkelijk bij de aanwijzing is bepaald dat het enkel om een onderdeel gaat, bijvoorbeeld enkel een historische gevelsteen. Verder geldt de bescherming voor zowel het exterieur als het interieur. Wil een eigenaar een beschermd monument in enig opzicht wijzigen, dan zal hij hiervoor een vergunning moeten aanvragen bij het college van B&W. Hierop is een tweetal uitzonderingen. Ten eerste betreft dit gewoon, regulier onderhoud, dat in essentie niets verandert aan de monumentale waarde van het pand. Dit houdt in dat materiaalsoort, kleur, vormgeving, detaillering en profilering ongewijzigd moeten blijven. Voorbeelden zijn het schilderen van ramen in dezelfde kleur, het vervangen van een paar oud Hollandse pannen door nieuwe exemplaren van dit type en het opstoppen van een rieten dak. Ook kunnen kleine rotte delen van een houten kozijn zonder vergunning vervangen worden, mits de nieuwe delen van hetzelfde type hout zijn en dezelfde vormgeving en profilering hebben. Zo moet een oorspronkelijk kraalprofiel in een kozijn netjes doorlopen in het aangelaste nieuwe deel.

Zodra materiaalsoort, vormgeving, profilering en/of kleurgebruik wijzigt, is er wel een vergunning nodig.

Zo is vervangen van een zinken goot door kunststof vergunningplichtig, evenals het opnieuw laten voegen van een gevel of het vervangen van enkel glas door isolerend glas. Maatregelen, die het gewone, reguliere onderhoud te boven gaan, zijn verder ook vergunningplichtig. Is bijvoorbeeld een kozijn grotendeels verrot of moet een rieten dak voor een groot deel vervangen worden, dan zal een eigenaar hiervoor wel een vergunning moeten aanvragen.

Een tweede groep maatregelen, die vergunningvrij zijn, heeft betrekking op inpassende wijzigingen van onderdelen zonder monumentale waarde. Het gaat dan om later aangebrachte, niet originele afwerkingen. Voorbeelden zijn het verwijderen van verlaagde plafonds of recente voorzetwanden.

Neem bij twijfel over vergunningplicht altijd contact op met de vakafdeling van de gemeente via telefoonnummer (0299) 658 585. Deze kan u goed informeren over het al dan niet vergunningplichtig zijn van werkzaamheden aan monumenten en kan u informeren over de mogelijkheid tot subsidie of een laagrentende lening voor onderhoud of restauratie. U vindt meer informatie over subsidies en laagrentende leningen in het hoofdstuk 'Subsidie en andere financiële ondersteuning'.

Beschermde stads- en dorpsgezichten

Vanwege hun bijzondere karakter en hoge cultuurhistorische waarde zijn vier Waterlandse kernen aangewezen als beschermd stads- of dorpsgezicht. Dit zijn de oude binnenstad van Monnickendam, de historische kernen van Broek in Waterland en Zuiderwoude en het gehele eiland Marken. De bescherming van de genoemde gezichten is gebaseerd op de Monumentenwet 1988. Op basis hiervan is voor elke kern een beschermend bestemmingsplan opgesteld. In deze bestemmingsplannen zijn regels opgenomen, die als doel hebben om het bijzondere historische karakter van de kern te behouden en een plaats te geven in toekomstige ontwikkelingen. Deze regels gelden voor

elk bouwwerk in de beschermde gezichten, dus ook voor bouwwerken die geen beschermd monument zijn. Voor elk bouwplan binnen een beschermd gezicht moet daarom een vergunning worden aangevraagd bij het college van B&W. Hierbij is het van belang om te weten dat bouwwerken die elders vergunningvrij zijn, in een beschermd gezicht vergunningplichtig zijn. Uitzondering hierop zijn werkzaamheden aan de achtergevel van niet-monumenten, zolang de achtergevel niet naar openbaar toegankelijk gebied gekeerd is. Zodra de achtergevel bijvoorbeeld grenst aan een openbaar water of pad, zijn werkzaamheden hieraan wel vergunningplichtig. Indien een achtergevel inderdaad niet naar een openbaar toegankelijk gebied gekeerd is, dan kan bijvoorbeeld een venster worden toegevoegd in deze achtergevel zonder vergunning, mits het pand geen beschermd monument is. Voor vragen over vergunningen binnen een beschermd gezicht, kunt u contact opnemen met de gemeente. De vakafdeling van de gemeente kan u precies vertellen wanneer u wel of niet een vergunning nodig heeft.

Het oprichten van kleine, losstaande bouwwerken loodrecht op de achtergevel, in het achtererfgebied, mits dit niet gericht is naar openbaar toegankelijk gebied, kan vergunningvrij zijn, indien het bestemmingsplan hier ruimte voor biedt. Neem daarom altijd contact op met de gemeente voor het bouwen van kleine bouwwerken in het achtererfgebied.

Welstandsnota

Om te voorkomen dat een bouwwerk de openbare ruimte zal ontsieren, wordt ieder bouwplan vooraf door de gemeente getoetst op 'redelijke eisen van welstand'. De welstandsbeoordeling is gebaseerd op de gemeentelijke welstandsnota. Hierin zijn toetsingscriteria opgenomen voor bijvoorbeeld kleur- en materiaalgebruik, de massa en opbouw van een gebouw, erfafscheidingen en dakkapellen. Binnen de welstandsnota is Waterland verdeeld in gebieden, waarvoor verschillende welstandsregimes gelden. Gezien hun grote waarde geldt voor de beschermde gezichten het hoogste welstandsregime.

2. Onderhoud en restauratie van monumenten

Een monument is dikwijls al eeuwen oud. Dit maakt het object interessant en waardevol, maar ook kwetsbaar. Het is daarom goed om de nodige zorg te besteden aan een monument. Door tijdig onderhoudswerkzaamheden te plegen, zoals het herstellen van een lekkende goot, het schilderen van houtwerk en het waterdicht houden van de kap, zal een monument in goede conditie blijven. Door periodiek onderhoud wordt verval voorkomen en is groot herstel en restauratie minder nodig. Dit bespaart bovendien kosten, want het uitvoeren van tijdig en goed onderhoud is vele malen goedkoper dan een restauratie!

Behouden gaat voor vernieuwen

Een ander voordeel van onderhoud is dat authentieke onderdelen, zoals een raam met fijne roeden, een balk met fraai gesneden sleutelstukken en origineel voegwerk, behouden kunnen blijven. Mede aan deze onderdelen ontleent een monument zijn waarde. Bovendien is het zo dat oud hout dikwijls van betere kwaliteit is dan nieuw hout. Als bijvoorbeeld alleen het onderste gedeelte van een oud kozijn verrot is, is het beter om enkel dit onderste deel te laten vervangen. Het oude hout dat nog gezond is, gaat prima mee en door dit te behouden blijft bovendien een groot gedeelte van het oude, originele kozijn bewaard. Dit geldt trouwens voor elk onderdeel met historische waarde van een monument; als een dergelijk onderdeel plaatselijk slecht is, is het beter om enkel dit slechte stuk te vervangen. Zo blijft zo veel mogelijk authentiek materiaal bewaard.

Vernieuwen naar oorspronkelijk model

Behouden van authentieke onderdelen staat voorop, maar als bijvoorbeeld een houten raam in zijn geheel verrot is, is deze niet meer te handhaven. Het raam zal dan geheel vernieuwd moeten worden. Het is dan zaak om op de oorspronkelijke vormgeving van het oude raam te letten en deze over te nemen in het nieuwe raam. Indien het oorspronkelijke raam bijvoorbeeld een fijne roedenverdeling met profileringen heeft, dient deze roedenverdeling in vorm, materiaal en maat overgenomen te worden in het nieuwe raam. Het vervangen van het houten raam door kunststof is niet toegestaan! Het toepassen van dubbel

glas is eveneens niet geoorloofd. Het isolatieglas zal namelijk door dikte en zwaarte niet passen in het oorspronkelijke raam en zal een raam met een dikkere sponning en dikkere roeden nodig zijn. De oorspronkelijke vormgeving gaat hierdoor totaal verloren. Wel is het mogelijk om achterzetramen aan te brengen. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld oorspronkelijk glas-in-lood of historische ramen met een fijne roedenverdeling behouden blijven. Als er in een venster geen oorspronkelijk glas en raamhout meer aanwezig is, dan kan er wel dubbel glas worden toegepast. Dubbelglas is mogelijk - als er geen roedenverdeling in een raam met oorspronkelijk raamhout aanwezig is - en het raamhout sterk genoeg is en de breedte van de sponning dit toelaat.

Deskundig advies voor onderhoud: de Monumentenwacht

Als u verzekerd wilt zijn van een goede controle van de staat van uw monument, kunt u een beroep doen op de Monumentenwacht. Deze organisatie kan door inspectie van uw monument aangeven wat de staat is van het pand en u tijdig melden wanneer en voor welk onderdeel onderhoud noodzakelijk is. Door dit deskundige advies te volgen kunt u tijdig uw eigendom op de noodzakelijke plekken onderhouden en zo verval en hoge kosten voorkomen. Kleine gebreken zullen door de Monumentenwacht zelf worden hersteld. Bovendien wordt van elke inspectie een rapport opgesteld, waarin per onderdeel van het pand de staat wordt weergegeven en indien noodzakelijk, het vereiste onderhoud of groot herstel. Monumenteneigenaren kunnen abonnee worden van de Monumentenwacht.

Zie voor meer informatie de website www.monumentenwachtnoordholland.nl.

3. Bouwen en herstellen in beschermde stads- en dorpsgezichten

De beschermde stads- en dorpsgezichten van Waterland zijn verschillend van karakter. De houtbouw van Marken is bijvoorbeeld anders dan die van Broek in Waterland. Dit uit zich zowel in vorm als in kleurgebruik. Deze verschillen en karakteristieken maken een beschermd gezicht heel eigen en waardevol. Om de karakteristieken van een beschermd gezicht te behouden zijn er regels opgenomen in de betreffende beschermende bestemmingsplannen en de gemeentelijke welstandsnota. Hieronder zal in het kort aangegeven worden waar u rekening mee moet houden bij bouw- en herstelwerkzaamheden in de beschermde stads- en dorpsgezichten.

Oorspronkelijk materiaal

Elk beschermd gezicht heeft als kenmerk dat bouwwerken zijn opgetrokken in oorspronkelijke materialen. De historische woonhuizen op Marken zijn bijvoorbeeld van hout. Het veelvoud van kleine donkergroene en zwarte houten woningen maakt Marken zo bijzonder. Door toepassing van hout zal het authentieke karakter van Marken bewaard blijven. Het gebruik van kunststof is daarom op de oude werven niet toegestaan.

Om het authentieke karakter van de beschermde gezichten te behouden, geldt dat bouwwerken in deze gezichten moeten worden opgetrokken in oorspronkelijke materialen. Voor te herstellen onderdelen van reeds bestaande gebouwen geldt uiteraard hetzelfde. Een te vernieuwen raam moet door een houten raam worden vervangen.

Passende maatvoering

Als een bouwwerk qua maatvoering sterk afwijkend is van de historische omgeving binnen een beschermd gezicht, zal dit bouwwerk het beschermde gezicht ontsieren. Het is daarom van belang dat een bouwwerk in maatvoering past bij de omgeving. Een nieuwe woning in het historische hart van Broek in Waterland moet bijvoorbeeld aansluiten bij de daar aanwezige karakteristieke houten huizen. Ook voor toe te voegen onderdelen aan reeds bestaande bouwwerken, is het gewenst dat deze op het

bestaande bouwwerk en de omgeving qua maatvoering aansluiten. Een kolossale dakkapel past bijvoorbeeld niet op een klein pannendak en zal een storend element zijn in de omgeving.

Passende vormgeving

Een donkergroen geschilderd houten schuurtje, dat bedekt wordt door een zadeldak met keramische pannen, zal zich mooi voegen in het landelijke Zuiderwoude. Een blankhouten blokhut met een Scandinavisch uiterlijk past daarentegen niet in de karakteristieke Hollandse omgeving van dit dorp. Qua vormgeving is het een vreemde eend in de bijt en zal het beschermde gezicht ontsieren. De vormgeving van een bouwwerk moet daarom in een beschermd gezicht aansluiten op de omgeving. Bij bouwwerken is het tevens noodzakelijk om op de onderdelen en de details te letten. Onderdelen als windveren en makelaars zijn dikwijls zeer kunstig uitgevoerd. Het verrijkt een bouwwerk en zijn omgeving als dit soort waardevolle onderdelen de juiste vormgeving krijgen.

Passend kleurgebruik

Ieder beschermd gezicht heeft zijn eigen karakteristieken en dikwijls een apart kleurgebruik. Op Marken zijn de huizen overwegend donkergroen of zwart. In Broek in Waterland komen naast woningen in 'Broeker grijs' ook houten huizen in uiteenlopende kleuren voor, zoals geel, groen en blauw. Het is van belang dat objecten in een beschermd gezicht een kleur hebben of krijgen die in de omgeving past. Over kleuren wordt in een apart hoofdstuk 'Kleurgebruik' extra aandacht besteed, per object en per beschermd gezicht. Bij twijfel over kleurgebruik, kunt u contact opnemen met de gemeente.

4. Gevels

Baksteen

Origineel voegwerk

Historische panden of andere bouwwerken, zoals tuinen, die in baksteen zijn opgetrokken hebben dikwijls nog origineel voegwerk. De oplettende bezoeker van Monnickendam zal authentiek voegwerk en fijn metselwerk ontwaren. Oorspronkelijk voegwerk moet niet verwijderd worden als dit nog van goede kwaliteit is. De voeg heeft door zijn authenticiteit cultuurhistorische waarde. Bij verwijdering zal het pand derhalve inboeten aan cultuurhistorische waarde. Ook als voegwerk in de loop der tijd vervangen is, maar nog in goede staat is, kunt u dit beter laten zitten. Dit is beter voor het pand, omdat bij verwijdering van dit voegwerk de kans groot is dat de bakstenen beschadigen en dat de nieuw aan te brengen voeg dikker is dan de bestaande. Bovendien zal het ongemoeid laten van het voegwerk u kosten besparen.

Behoud

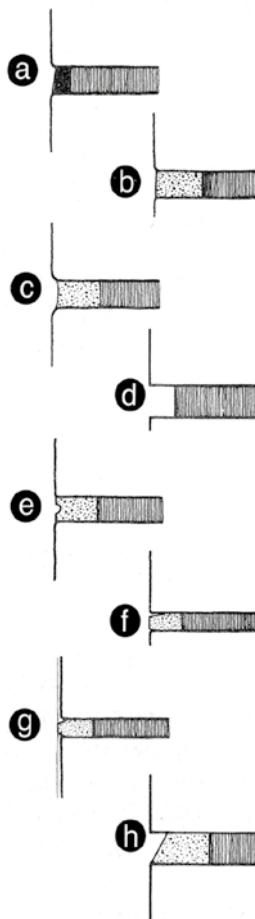
Voor het behoud van metsel- en voegwerk is het van groot belang dat het pand goed onderhouden wordt. Vocht en zouten vormen een belangrijke oorzaak van schade aan muren. Zouten zijn in veel gevallen in metselwerk aanwezig en kunnen in combinatie met vocht grote schade veroorzaken. Het is daarom van belang de toevoer van extra vocht te voorkomen. Lekkende goten, verstopte afvoeren en scheuren in muren kunnen grote problemen geven. Deze problemen zijn in de regel te voorkomen door het uitvoeren van preventief onderhoud.

Het reinigen van een bakstenen gevel kunt u beter achterwege laten. Een bakstenen muur zal door reiniging namelijk vaak schade oplopen en hierna bovendien sneller weer vuil worden. Reinig uw gevel in ieder geval nooit door middel van het stralen met grit, zand of dergelijke en laat uw gevel in geen geval reinigen met water onder hoge druk. De bakhuid, de buitenste, minder poreuze laag van de baksteen, wordt namelijk weggeslagen door deze hardhandige middelen. Zo wordt uw gevel nog poreuzer en kwetsbaarder. Ook voegen kunnen door hoge druk uit de gevel geslagen worden. Als u uw gevel toch wilt reinigen, kunt u dit het beste doen met een halfharde borstel (geen staalborstel) en warm water. Niet reinigen is

echter het beste. Het is ook niet erg - en eerder passend! - als een gevel op leeftijd een oude uitstraling heeft. Het hydrofoberen van metselwerk ter bestrijding van vochtoverlast wordt ernstig afgeraden. Deze methode van conservering is namelijk onomkeerbaar en kan schadelijk zijn voor uw gevel.

Herstel

Als voegwerk in slechte staat verkeert, moet het vervangen worden door nieuw voegwerk dat goed aansluit op het oude werk en de bestaande baksteen. Een muur met een verdiepte voeg vraagt om nieuw voegwerk dat eveneens verdiept wordt aangebracht. Is deze voeg donker gekleurd, dan zal de nieuwe voeg een zelfde donkere tint

- A. doorgestreken voeg: tot diep in de 17e eeuw aangebracht
- B. platvolle voeg: kreeg in de twintigste eeuw de overhand boven ambachtelijk voegwerk
- C. iets terugliggende voeg
- D. verdiepte voeg doorgestreken: komt veel voor bij gebouwen van de Amsterdamse School uit de jaren '20 en '30.
- E. platvolle voeg met dagstreep: toegepast vanaf de 16e eeuw en bleef tot in het begin van de twintigste eeuw in gebruik op het platte land.
- F. gesneden voeg: al in de 15e en 16e eeuw incidenteel toegepast. Vanaf de 17e eeuw en met name in de 18e eeuw werd voor representatieve gevels een gesneden voeg gebruikt. Dit gold als het toppunt van vakmanschap. Belangrijk is dat een gesneden voeg niet voor het gevelvlak uitsteekt.
- G. geknipte voeg: kwam in zwang in de 19e eeuw en is in feite een ontaarding van de gesneden voeg. De geknipte voeg steekt in tegenstelling tot de gesneden voeg wel voor het gevelvlak uit.
- H. schaduw voeg: de bovenkant van de lintvoeg is sterk verdiept en loopt naar beneden tot op de voorzijde van de steen. De voeg heeft hierdoor een goede afwatering en benadrukt de steen. Veel toegepast in de begin van de 20e eeuw.

moeten hebben. Heeft een muur een zachte kalkvoeg, dan kan deze geen harde cementvoeg verdragen. De nieuwe voeg moet qua hardheid aansluiten op de oorspronkelijke voeg, anders kunnen er grote problemen ontstaan, zoals het uitvallen van voegwerk of het afbrokkelen van bakstenen. Indien voegwerk vervangen moet worden bij een huis met een zachte baksteen, dan moet de nieuwe voeg ook zeker niet te hard zijn. Deze is namelijk schadelijk voor de zachte baksteen. Een hardere baksteen vraagt daarentegen om een hardere voeg. De regel is dat de hardheid van de voeg gelijk moet zijn aan de hardheid van de steen.

Vanwege het grote belang van een correct herstel van voegwerk wordt u aangeraden om een deskundig voegbedrijf in te schakelen, indien u het voegwerk van uw huis wilt herstellen. Vervanging van voegwerk in een gevel van een monument is vergunningplichtig. U kunt de gemeente vragen om advies over herstel van het voegwerk. Bij herstel wordt aanbevolen om eerst het oorspronkelijke voegwerk de hardheid en samenstelling vast te stellen, zodat het nieuwe voegwerk hetzelfde kan worden uitgevoerd als het bestaande.

Hout

Houtbouw en de twee typen wandbeschieting

In Waterland is veel houtbouw aan te treffen. Het relatief lichte hout is namelijk bij uitstek geschikt als bouw materiaal voor de drassige en slappe bodem van dit gebied. Een historisch houten huis bestaat uit een houtskelet, dat aan de buitenzijde betimmerd is met brede planken. De kopgevels worden doorgaans verticaal beschoten. De zijgevels worden meestal horizontaal beschoten.

De beschieting kan op twee wijzen worden aangebracht:

- door de delen getrapd aan te brengen: we spreken dan van een gepotdekselde wand of een getrapte weeg;
- door plaatsing van rabatdelen: aan de onderzijde heeft een plank een groef, waarin een uitstekende rand (messing) van de onderliggende plank aansluit.

Behoud

Oud hout is vaak van betere kwaliteit dan nieuw hout. Als een oude houten wand nog in redelijke tot goede staat is, kan deze prima bewaard worden. Dit bespaart kosten en zorgt er bovendien voor dat authentiek materiaal bewaard blijft. Door tijdig en goed onderhoud kan een houten wand decennialang meegaan. Een tijdige schilderbeurt voorkomt onnodige uitgaven! Veel vocht is schadelijk voor hout. Het is daarom van groot belang dat lekkages of verstopte goten voorkomen worden.

Foto's linkerpagina:

Authentieke kalkvoegen (linksboven)

De voegen verkeren behoudens lichte slijtage nog in goede conditie. Laat dit soort voegwerk alstublieft zoals het is en wijzig het niet: Dit is het beste voor uw muur! Bovendien blijft de muur zo authentiek.

Verdiepte voegen (rechtsboven)

Herstel

Als planken dan toch vervangen moeten worden, dan moet erop gelet worden dat het nieuwe hout qua kwaliteit, dikte en maat aansluit op het oude, oorspronkelijke hout. Heeft een wand van origine een getrapte weeg (of gepotdekselde wand), dan is het noodzakelijk dat deze wand ook bij restauratie een getrapte weeg krijgt. Bij herstel is verder van belang dat de oorspronkelijk detaillering en afwerking wordt teruggebracht. Bij restauratie van een wand kunnen nog dikwijls oude planken hergebruikt worden. Dit bespaart kosten en zorgt er bovendien voor dat uw huis nog oude, historische planken heeft.

Getrapte weeg op Marken

Rabat in Broek in Waterland

Rabat op Marken

5. Vensters en deuren

Kozijnen, ramen en deuren kunnen heel lang meegaan, mits ze maar goed onderhouden worden. Vervanging kan dan achterwege blijven. Zo blijven authentieke kozijnen of ramen met een oorspronkelijke vormgeving bewaard. Mocht een onderdeel van bijvoorbeeld een historisch raam rot zijn, dan is het beter om enkel dit onderdeel te vervangen. Zo blijft zo veel mogelijk van het oude, oorspronkelijke raam behouden. Bovendien is het hout van historisch ramen dikwijls van betere kwaliteit dan nieuw hout. Het is daarom beter en goedkoper om zo veel mogelijk van het oude hout, mits nog in redelijke staat, te laten zitten. Als er geen betere oplossing is dan vervanging, moet een venster of deur worden uitgevoerd volgens de oorspronkelijke vorm en detaillering. Aan het eind van het hoofdstuk is een overzicht opgenomen van de ontwikkeling van het venster. Verder wordt in de laatste paragraaf 'Roeden en raamhout' de vorm en profilering van roeden en raamhout door de eeuwen heen besproken.

Oorspronkelijke materialen

Kozijnen, ramen en deuren mogen uitsluitend uitgevoerd worden in oorspronkelijke materialen. De meeste ramen, kozijnen en deuren zijn van origine in hout uitgevoerd. Worden deze vervangen, dan dienen deze in hout te worden teruggebracht. Als het om een gietijzeren bovenlicht uit de 19e eeuw of een stalen venster uit het begin van de 20e eeuw gaat, dan zijn de toe te passen materialen uiteraard gietijzer of staal. Kunststof en aluminium zijn niet toegestaan in monumenten en panden in de beschermde gezichten.

Isolatieglas

Isolatieglas kan niet worden toegepast in historische ramen. Het isolatieglas past namelijk door dikte en zwaarte niet in de oorspronkelijke ramen. Voor toepassing is een kozijn nodig met dikkere sponningen en een raam met dikkere roeden. De oorspronkelijke vormgeving gaat hierdoor verloren. Toepassing van dubbel glas in historische vensters in monumentale panden is daarom ongewenst. Wel is het mogelijk om achterzetramen aan te brengen. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld oorspronkelijk

glas-in-lood of historische ramen met een fijne roedenverdeling behouden blijven. Als er in een venster geen oorspronkelijk glas en raamhout meer aanwezig is, dan kan er wel dubbel glas worden toegepast. Ook is het mogelijk – als er geen roedenverdeling in een raam met oorspronkelijk raamhout aanwezig is – mits het raamhout sterk genoeg is en de breedte van de sponning dit toelaat. In panden die geen monument zijn, maar wel in een beschermd stads- of dorpsgezicht staan, is het aanbrengen van isolatieglas in principe mogelijk. Wel moet er rekening mee worden gehouden dat het aanbrengen van dubbel glas een grote investering is, waarbij veel authentiek materiaal verloren zal gaan. Oorspronkelijke ramen met dunne roeden evenals historisch glas, zullen verdwijnen. In geen geval is dubbele beglazing toegestaan wanneer hiertussen kunststof imitatieroeden zijn aangebracht.

Roeden en raamhout

Roeden zijn door de eeuwen heen in verschillende maten en vormen gemaakt. Uitgangspunt bij een herstel van een raam is natuurlijk de oorspronkelijke roedenmaat en vorm. Hieronder zijn tekeningen opgenomen van de meest gangbare typen. Elke tekening laat een doorsnede zien van een type roede met het bijbehorende randhout van het raam. Het gaat uiteraard om roeden voor enkel glas. De maat van de roeden kan variëren tussen 18, 21, 24 en 27 mm. De diepte maat van de roede is altijd 3,6 cm en die van de glassponning is altijd 1,2 cm. Dit geeft de juiste maat aan van de roeden van het interieur uit gezien. De meest voorkomende typen roeden zijn type A en type B.

Roeden

Type A

Gebruikt vanaf het midden van de 17e eeuw, wanneer men het glas in lood gaat vervangen door houten roeden. Tot aan het einde van de 18e eeuw wordt dit type gebruikt.

Type A1

Bij deze variant is het randhout van het raam zwaarder. Het wordt bijvoorbeeld toegepast bij zeer grote ramen. De roede zelf blijft gelijk aan die van type A.

Type B

Dit type komt goed in gebruik aan het einde van de 18e eeuw, zeker wanneer de ruiten groter worden.

Type B1

Ook bij deze variant is het randhout zwaarder. Het wordt toegepast bij grote ramen. De roede blijft gelijk aan die van type B.

Type C

Dit is het basistype van een roede. Dit type is minder gebonden aan een tijd. Het werd in de 18e en 19e eeuw dikwijls gebruikt bij grote houten kerkramen, ter vervanging van het kwetsbare glas in lood. Het wordt ook toegepast in schuren en werkplaatsen.

Type C1

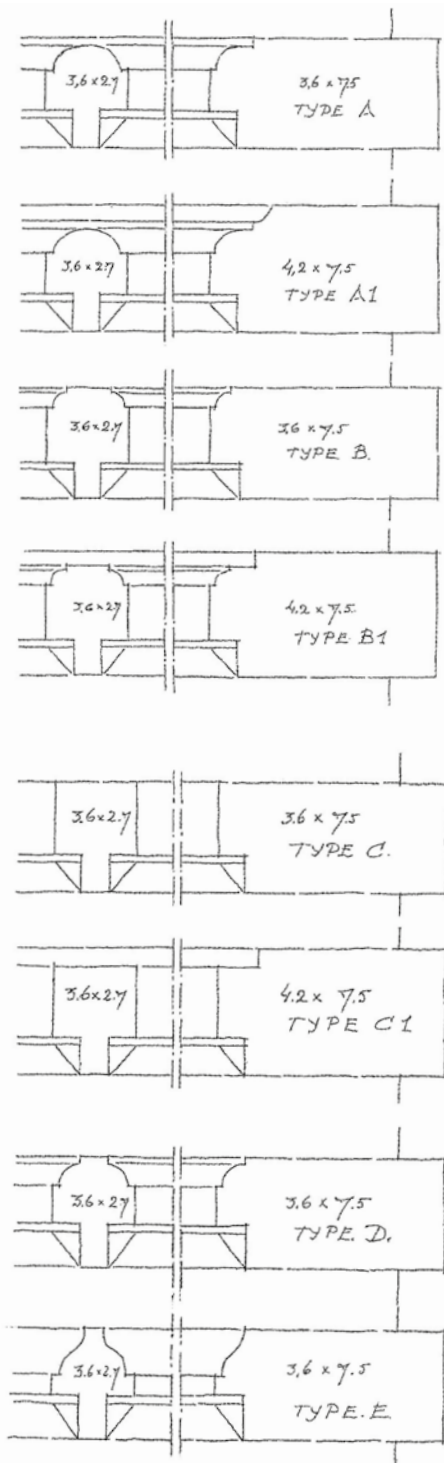
Deze variant wordt gebruikt bij grotere ramen. De roede mag hierbij niet van maat veranderen.

Type D

Deze roede werd gebruikt in het begin van de 20e eeuw. De glassponning is nu 1,5 cm door het dikkere glas. Bij restauratie van de 18e en 19e eeuwse panden moet dit type beslist niet gebruikt worden! Helaas is dit dikwijls voorgekomen bij grote restauraties en werd type B vervangen door type D, wat dus qua tijd en vormgeving niet passend is!

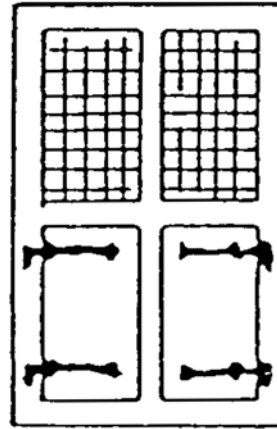
Type E

Dit type wordt toegepast bij T-vensters, die vanaf circa 1860 tot het begin van de 20e eeuw werden vervaardigd.

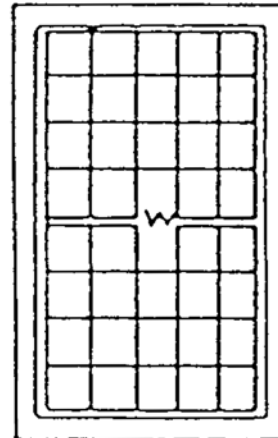

Ontwikkeling van het venster

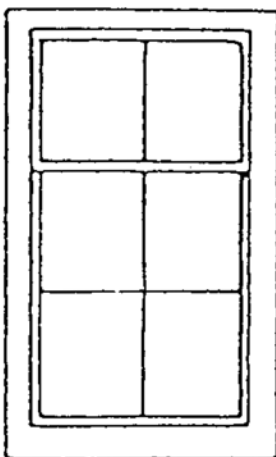
- A. Venster met boven glas-in-lood in kozijn en onder luiken.
(16e en 17e eeuw)
- B. Venster met boven roeden in kozijn en beneden draairamen met roeden.
(ca.1650-ca.1700)
- C. Venster met boven roeden in kozijn en beneden schuifraam met roeden.
(eind 17e-18e eeuw)
- D. Venster met twee schuiframen en wisseldorpel in het midden.
(eind 17e-18e eeuw)
- E. Venster met schuifraam beneden.
(eind 18e-19e eeuw)
- F. Venster met draairamen beneden, z.g. 'empire-venster'.
(eind 18e-19e eeuw)
- G. Venster met schuifraam beneden, z.g. 'empire-schuifvenster'.
(19e eeuw)
- H. Venster met schuifraam beneden, z.g. 'T-venster'.
(eind 19e-20e eeuw)
- I. Venster met zeer grote glasruiten.
(20e eeuw)

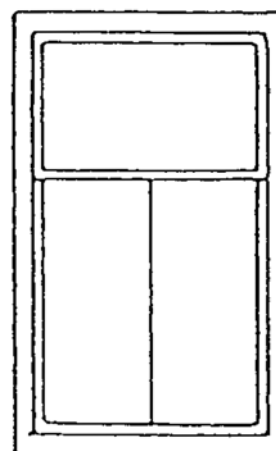
Venster A.

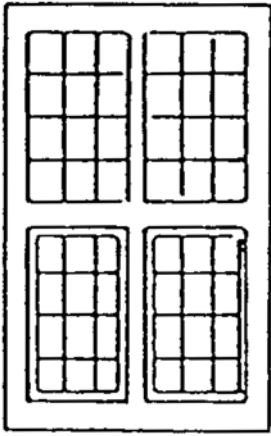
Venster D.

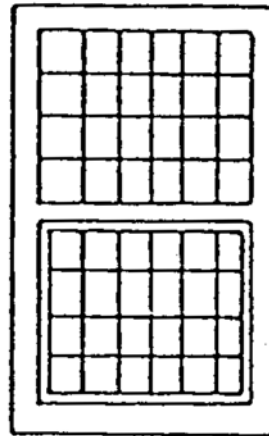
Venster G.

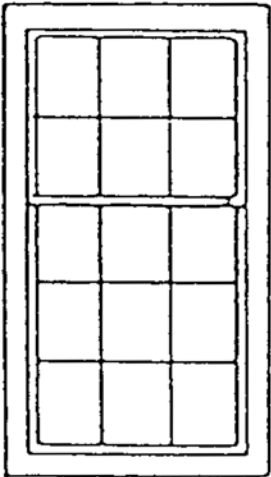
Venster H.

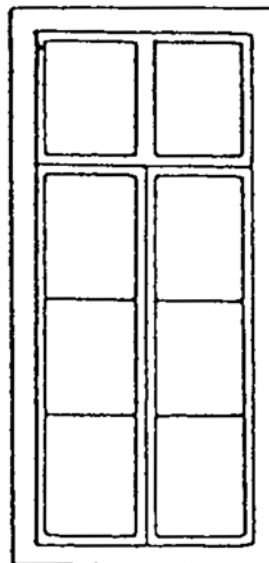
Venster B.

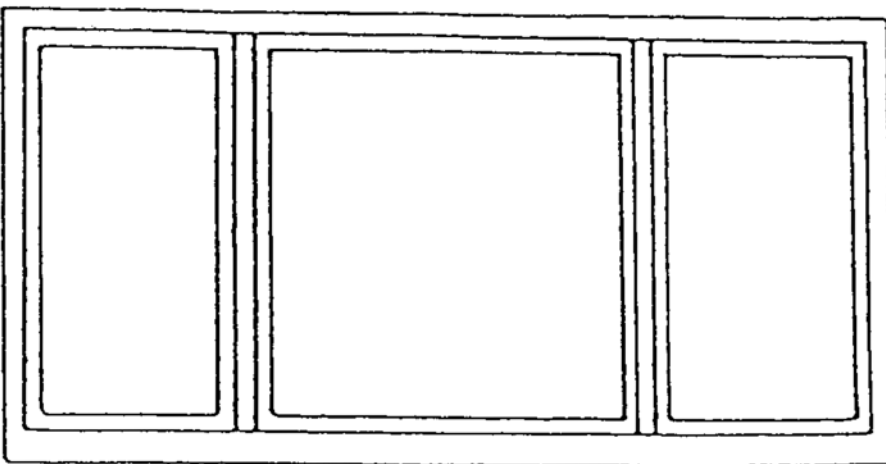
Venster C.

Venster E.

Venster F.

Venster I.

6. Daken

Vanaf de torens van de Waterlandse dorpen en de stad Monnickendam is een prachtig zicht op het omliggende dakenlandschap. De daken van de oudste woningen zijn doorgaans bedekt met gegolfde Hollandse pannen. Het patroon van deze golvende pannen geeft het dak haar eigen, bijzondere karakter. Elk huis heeft bij het ontwerp en de bouw een hierbij passende pan gekregen. Het is daarom goed om waakzaam te zijn bij de keuze van de dakbedekking. Verder is het van belang om de nodige zorg aan het dak te besteden, want zo kunnen lekkages en verval voorkomen worden.

Dakbedekking

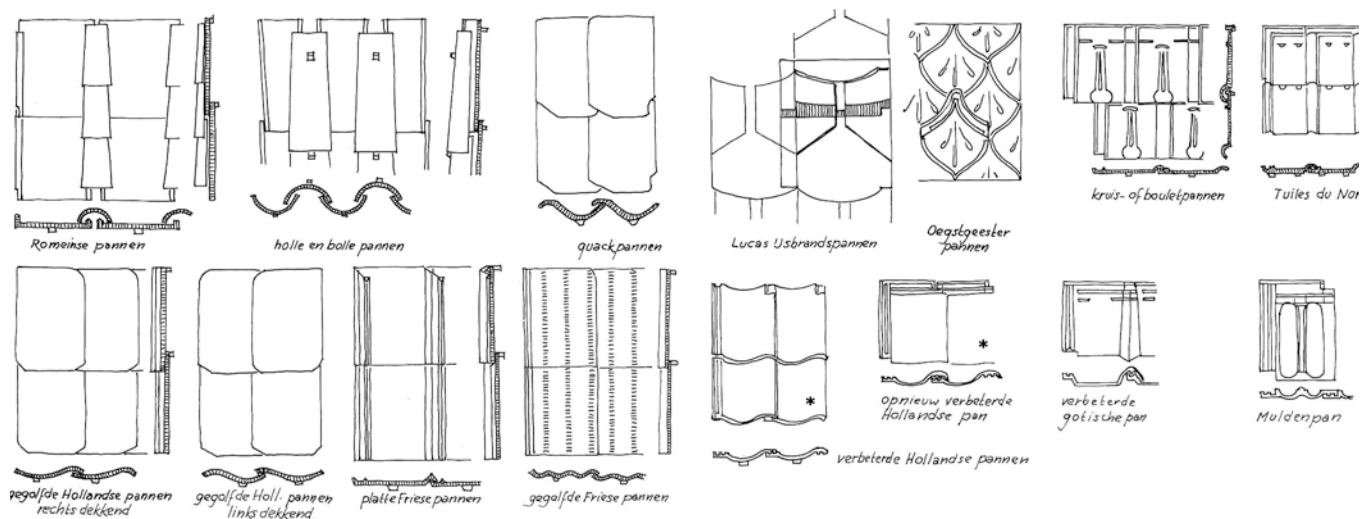
Voor monumenten en panden in een beschermd stads- of dorpsgezicht geldt dat de dakbedekking van oorspronkelijk materiaal moet zijn. Dit zijn keramische pannen of leien. Leien worden het meest toegepast op kerken. Ook komen panden voor met een dakbedekking van zink, lood of koper. Als deze dakbedekking aan vervanging toe is, dient deze uiteraard in dit specifieke metaal te worden uitgevoerd. In de beschermde stads- en dorpsgezichten

zijn dakbedekkingen van daken niet-oorspronkelijk materiaal, zoals shingles en dakpanplaten, niet toegestaan. Dakpannen zijn in uiteenlopende maten en vormen te verkrijgen. Het is van belang om te letten op de oorspronkelijke dakpanvorm die bij een huis hoort. Indien een dakpan of het gehele pannendak vervangen moet worden, is het wenselijk om de oorspronkelijke dakpanvorm terug te laten brengen. Hieronder zijn afbeeldingen weergegeven van dakpannen zoals die in de loop der eeuwen zijn vervaardigd.

Lijstwerk en goten

Daklijsten, windveren, makelaars en goten worden allemaal van origine in hout uitgevoerd. In de beschermde stads- en dorpsgezichten en op monumenten dienen ze daarom van hout te zijn. Kunststof dakgoten of trespak daklijsten zijn niet toegestaan.

Bij het vervaardigen van goten, windveren en makelaars is de vormgeving en maatvoering van belang. Goten van historische panden hebben dikwijls een fraaie detaillering of worden afgedekt door een kroonlijst met een fijne profilering. Deze profielen of de specifieke detaillering zijn belangrijk voor het aanzien van het pand en de omgeving.

* niet te gebruiken op monumentale daken die van origine gegolfde Hollandse pannen als dakbedekking hebben

Makelaar

Dak met windveer en bedekking met gegolfde Hollandse pannen

Grijze muldenpannen

7. Bijgebouwen

In de beschermd stads- en dorpsgezichten en bij monumenten is de uitvoering van bijgebouwen van groot belang. Vooral in een omgeving met een open karakter, zoals de bleekjes op Marken en de landelijke erven van Watergang, zijn bijgebouwen echte blikvangers. Het is belangrijk dat deze bouwwerken passen bij de karakteristieke van het beschermd gezicht en/of het betreffende monumentale hoofdgebouw en zijn omgeving. Ook is het van belang om te bekijken wat het voor die plek geldende bestemmingsplan aangeeft. Geeft deze bebouwingsopties? Is er een bouwvlak met ruimte voor nieuwe bebouwing of betreft het bijvoorbeeld een terrein met bestemming tuinen, waar geen bebouwing is toegestaan? Hierna wordt een richtsnoer gegeven voor het bouwen of het wijzigen van een bijgebouw in een beschermd stads- of dorpsgezicht of bij een monument.

Oorspronkelijk materiaal

In een beschermd gezicht of bij een monument moeten bijgebouwen worden uitgevoerd in oorspronkelijke materialen. Dit betekent hout voor de wanden, vensters, deuren, goten en daklijsten en keramische pannen voor het dak. Zo passen de bijgebouwen bij de houten huizen in de beschermd gezichten met overwegend houtbouw, maar ook in de stad Monnickendam. Doorgaans worden de bijgebouwen in de oude kern van Monnickendam in hout uitgevoerd, maar ze kunnen ook in rode baksteen worden opgetrokken.

Passende maatvoering

Het is gewenst dat een bijgebouw qua maatvoering past in zijn omgeving. In het bestemmingsplan staat precies aangegeven hoe groot en hoog een bijgebouw kan zijn op een bepaald perceel. Hierbij is rekening gehouden met de directe omgeving. Een bijgebouw moet duidelijk ondergeschikt zijn aan het hoofdgebouw. De vormgeving van een bijgebouw dient verder te passen bij het hoofdgebouw, het betreffende perceel en zijn directe omgeving. Bij een rijk gedetailleerd woonhuis past een bijgebouw, waar ook veel zorg wordt besteed aan de detaillering.

Passende vormgeving

De vormgeving van bijgebouwen dient te passen in de Hollandse traditie. Een blankhouten blokhut met wanden die elkaar op de hoeken kruisen, heeft een Scandinavische vormgeving en past daarom niet in de typisch Hollandse beschermd gezichten van Waterland. Welke bijgebouwen voegen zich qua vorm wel in de beschermd gezichten? Voor voorbeelden van een passende vormgeving wordt verwezen naar de foto's en tekeningen op de pagina hiernaast.

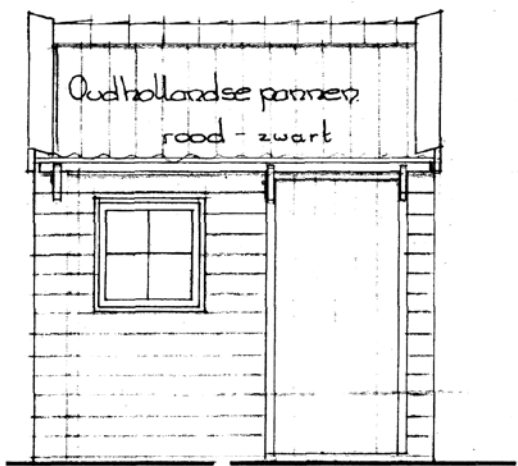
Passend kleurgebruik

Mits goed geschilderd, gaat een bijgebouw jarenlang mee. Voor het juiste kleurgebruik per kern wordt verwezen naar het hoofdstuk 'Schilderwerk en kleur'.

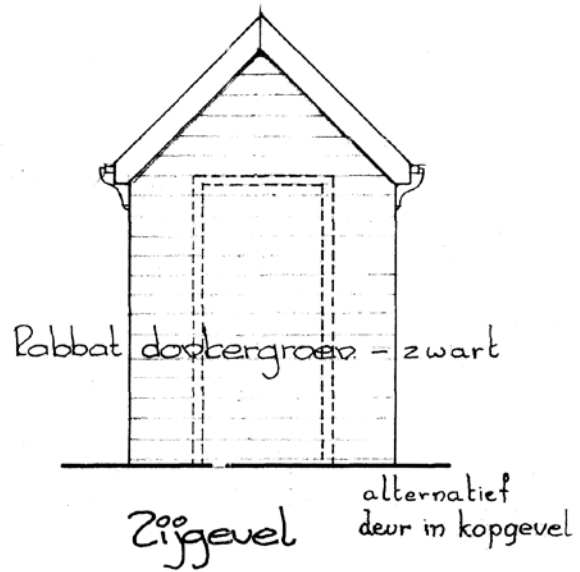
*Bijgebouw in Broek in Waterland (linksboven)
Bijgebouw in Zuiderwoude (links)*

Bijgebouw op Marken

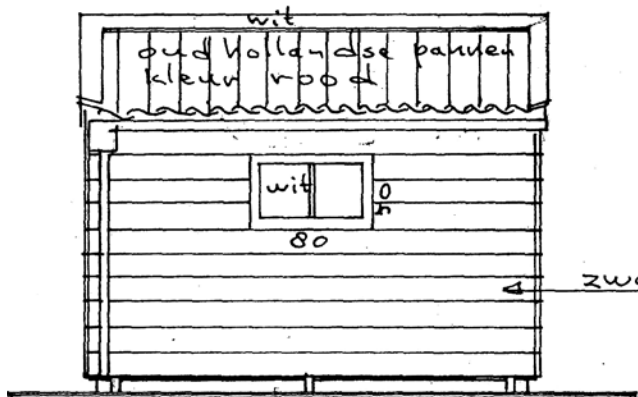
Voorgevel

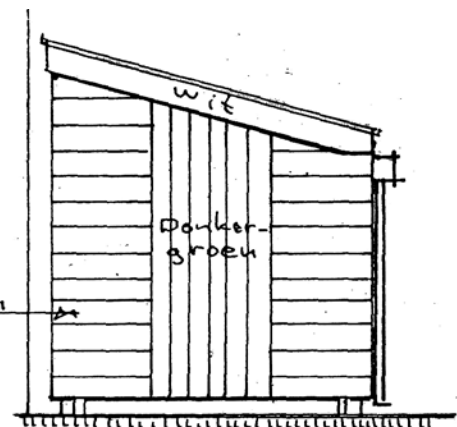
Zijgevel

alternatief
deur in kopgevel

Tekening van bijgebouw dat past in het beschermd gezicht

ZIJGEVEL.

KOPGEVEL.

Tekening van bijgebouw met lessenaarsdak, passend op Marken

8. Erfafscheidingen

Net als bijgebouwen zijn erfafscheidingen dikwijls zeer beeldbepalend in een beschermd gezicht. Daarom is het van belang dat deze bouwwerken met zorg worden opgetrokken. De uitvoering van een schutting of hek is per kern verschillend. Voor elke kern geldt echter dezelfde regel voor wat betreft het materiaal: de schutting moet in oorspronkelijk materiaal worden opgetrokken. Hieronder wordt per beschermd gezicht aangegeven welke schutting hier past.

Marken

Het voormalige eiland Marken heeft een geheel eigen traditie voor hekwerken en erfafscheidingen. De figuren A tot en met D tonen voorbeelden van houten erfafscheidingen die passen in de historische delen van Marken. De erfafscheidingen hebben een donkergroene kleur. De hekwerken die bestaan uit staande houten delen die eindigen in een punt, zijn ook donkergroen, maar hebben wit geschilderde punten.

Broek in Waterland

De historische kern van Broek in Waterland heeft over het algemeen een open karakter. Het is van belang dat Broek haar doorzichten behoudt. Het moet daarom voorkomen worden dat erfafscheidingen een te grote scheiding tussen privé en openbaar maken. Dit is de reden waarom de meeste erfafscheidingen in de oude kern een tralie-

werk hebben, waardoor er nog steeds een doorzicht is op het achterliggende erf. Erfafscheidingen in Broek in Waterland bestaan uit liggende houten delen, die tegen of in houten staanders zijn aangebracht. De uitvoering van schuttingen is soms zeer rijk (zie foto 1).

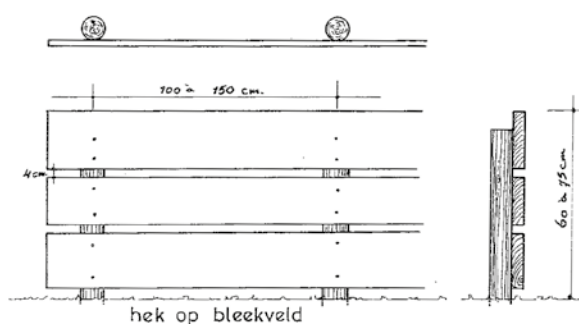
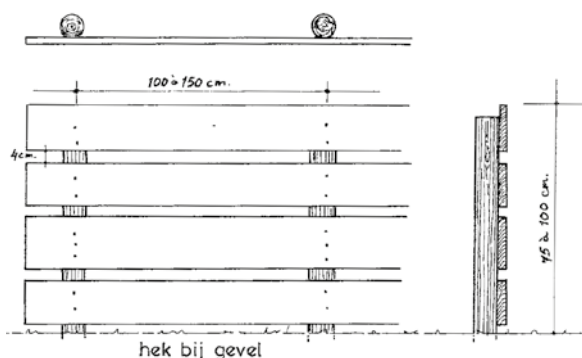
De schuttingen zijn in de regel Broeker grijs en hebben, indien aan de bovenzijde voorzien van een kroonlijst, een wit geschilderde kroonlijst. Bij de bakstenen woningen in de historische kern van Broek zijn de erfafscheidingen soms ook donkergroen. Kleine hekwerken, zoals aangegeven op foto 5 zijn ook zeer geschikt als erfafscheiding in Broek in Waterland.

Monnickendam

In de stad Monnickendam bestaan de schuttingen uit liggende houten delen, die tegen houten staanders zijn aangebracht. De kleur van de erfafscheidingen is donkergroen (zie foto 2). Bij waardevolle doorzichten hebben de erfafscheidingen een open, transparant karakter. Ook ijzeren hekwerken komen voor (zie foto 4). Deze zijn ook donkergroen van kleur. Tot slot zijn in Monnickendam, net als in andere steden, ook tuinmuren van baksteen aan te treffen.

Zuiderwoude

Zuiderwoude heeft over het algemeen een open, landelijk karakter. Het past in dit dorp om de erven zo open mogelijk te houden. Het plaatsen van heggen als erfafscheiding is een goede en passende methode om een erf af te sluiten. Schuttingen moeten ambachtelijk zijn en bestaan,

Voorbeelden van hekwerken die passen op Marken

evenals in Broek en Monnickendam, uit liggende houten delen, die tegen houten staanders zijn aangebracht. De kleur van de schuttingen is Zuiderwouder groen, maar kan ook donkergroen of grijs zijn.

Watergang

Net als Zuiderwoude is Watergang een lintdorp met een open, landelijk karakter. De openheid van de erven en het zicht op de omliggende weilanden is één van de karakteristieken van dit dorp. Het gebruik van erfafscheidingen moet daarom in de oude kern van Watergang terughoudend zijn. Heggen of lage hekwerken (zie foto 3) zijn passende erfafscheidingen in dit dorp. Het toe te passen materiaal voor erfafscheidingen is hout.

1. Rijk vormgegeven schutting in Broek in Waterland

2. Schutting in Monnickendam

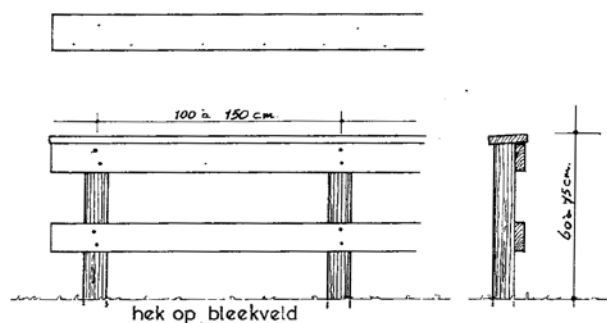
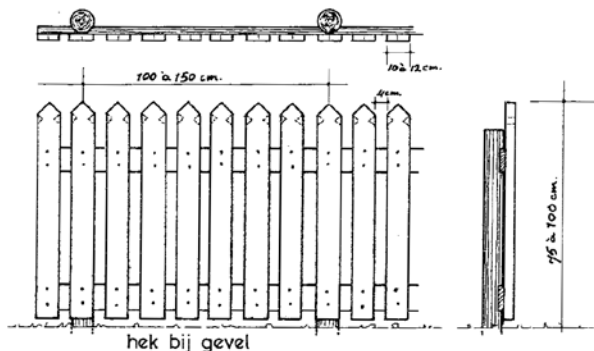
3. Haag en erfafscheiding in Watergang

4. Hekwerk in Monnickendam

5. Hekwerk in Broek en Waterland

9. Schilderwerk en kleur

Het tijdig schilderen van houtwerk zorgt dat dit goed en lang bewaard blijft. De kleur waarin het schilderwerk moet worden uitgevoerd is afhankelijk van het pand en de omgeving waarin het pand zich bevindt. Hieronder wordt per kern aangegeven wat de daar voorkomende kleuren zijn. Vervolgens wordt per onderdeel van een pand aangegeven welke kleur toegepast kan worden.

Marken

Op Marken zijn de houten huizen donkergroen of zwart. De zwarte kleur is afgeleid van de zwarte teer, die in het verleden op de huizen werd aangebracht. Aangezien het teren van huizen vanwege milieunormen niet meer is toegestaan, is overgestapt op zwarte verf. Her en der op Marken is nog een geteerde wand aan te treffen. De donkergroene tint wordt sinds de 19e eeuw op Marken toegepast. Heeft een groen geschilderd huis een wand met rabatwerk, dan worden de holtes van het rabatwerk dikwijls wit geschilderd. De houten bijgebouwen op Marken zijn evenals de hoofdgebouwen zwart of donkergroen.

Zuiderwoude

In Zuiderwoude komen naast bakstenen huizen nog veel houten panden en bakstenen panden met houten topgevels voor. Deze huizen kunnen in 'Zuiderwouder groen', een lichtgroene tint, geschilderd worden. Naast deze kleur wordt ook lichte Bentheimer, grijs en donkergroen toegepast voor gevels. Bijgebouwen worden doorgaans donkergroen geschilderd. Zwart komt als tint voor bijgebouwen ook voor.

Broek in Waterland

Een houten huis in Broek in Waterland is dikwijls in 'Broeker grijs' geschilderd. De oplettende bezoeker van Broek merkt dat er geen standaard kleur grijs is en dat er bijvoorbeeld zowel blauwgrijze als lichtgrijze huizen in het dorp te vinden zijn. Er is geen vast recept voor 'Broeker grijs'. 'Broeker grijs' is een modetint die in het dorp in de 19e eeuw opkwam en de overhand kreeg in de 20e eeuw. De kleur is in verschillende verschijningsvormen aan te treffen. In Broek zijn naast de reeds genoemde grijze panden ook panden in allerlei kleuren aan te treffen.

Deze bevinden zich vooral aan de Laan en het Leeteinde. Tot in de late 19e eeuw werden de Broeker huizen in allerlei kleuren geschilderd. Deze bonte huizen verwijzen nog naar deze periode. Bijgebouwen in Broek in Waterland zijn overwegend grijs (met name bij een Broeker grijze woning) of donkergroen. Een enkele keer komen ook zwarte (geteerde) schuurtjes voor.

Watergang

In Watergang zijn veel hooihuizen aan te treffen. Deze hooihuizen werden van origine geteerd. Nu teren in verband met milieunormen niet meer mag, worden ze over het algemeen zwart geschilderd. De houten woonhuizen in Watergang zijn doorgaans donkergroen. Bijgebouwen kunnen zowel zwart als donkergroen geschilderd worden.

Monnickendam en de bakstenen woningen in de andere beschermde gezichten

Monnickendam is de enige stad in Waterland. Reeds sinds de Middeleeuwen worden huizen in deze stad opgetrokken in baksteen of natuursteen. Brandkeuren verboden het bouwen van houten wanden. Gevels moeten daarom in steen worden uitgevoerd. Houten topgevels op woonhuizen horen daarom eigenlijk niet in Monnickendam. Komen ze toch voor, dan is donkergroen de passende kleur. Houten topgevels zijn daarentegen eigen aan dorpen waar nu nog steeds veel houtbouw is aan te treffen, zoals Broek in Waterland of Marken. De kleur voor de bijgebouwen in Monnickendam is overwegend donkergroen. Voor het schilderwerk van houten onderdelen in de stenen panden van Monnickendam wordt verwezen naar het kleurschema in de bijlage, waarin per periode en per onderdeel van een pand de toe te passen kleuren zijn aangegeven. Dit schema geldt ook voor houten onderdelen van woningen in Broek in Waterland, Zuiderwoude, Marken en Watergang. In het schema komt duidelijk naar voren dat er in de voorafgaande eeuwen een beperkt aantal kleuren kon worden toegepast voor panden. Nog niet alle kleuren waren voor handen en bovendien werden er uit het beperkte kleurassortiment bewust bepaalde kleuren gekozen voor specifieke onderdelen van een pand.

Hooihuis, Watergang

Groen huis, Broek in Waterland

Zuiderwouder groen

Broeker grijs

Houten woning, Marken

10. Beschoeiingen en inrichting tuin

Waterland is, zoals de naam al aangeeft, rijk aan water. Sloten, vaarten en meren kenmerken het landschap. Veel tuinen in de beschermde stads- en dorpsgezichten grenzen aan het water. Ter plaatse van de overgang van tuin naar water is dikwijls een beschoeiing aangelegd. De beschoeiingen in de beschermde dorpsgezichten bestaan uit houten liggers die tegen houten palen zijn aangebracht. In de stad Monnickendam zijn er naast houten beschoeiingen ook stenen exemplaren te vinden aan de daar aanwezige grachten. Aan de Fluwelen Burgwal is bijvoorbeeld een stenen muur opgericht als beschoeiing.

Welstandscriteria

De welstandsnota geeft voor alle beschermde gezichten dezelfde criteria voor de bouw of vervanging van een beschoeiing: deze moet een traditionele detaillering hebben en dient in beginsel zo laag mogelijk te worden gehouden; aanwezige hoogtevverschillen moeten met een natuurlijk talud worden opgevangen. Het natuurlijke verloop van oevers is zeer bepalend voor het uiterlijk van een dorp of stad aan het water. Het prachtige verloop van de tuinen richting het water aan het Bloemendaal in Monnickendam illustreert dit.

Om dit mooie beeld met een natuurlijke overgang te kunnen bewaren, is het creëren van kunstmatige houten terrassen met zitkuilen aan de oevers van de beschermde stads- en dorpsgezichten niet toegestaan.

Hekwerken

Hekwerken plaatsen ter afscheiding van het water is geoorloofd, maar deze hekwerken moeten de oever niet ontsieren. Indien u een hekwerk wil plaatsen ter afscheiding van een oever, zal u dit hek op 1 meter afstand van het water moeten plaatsen. Door het nemen van deze afstand blijft het natuurlijk verloop van de oever zo veel mogelijk in tact. Om de overgang van tuin naar water zo open en natuurlijk mogelijk te houden, dient het hek een transparant karakter te hebben en kan dit niet hoger zijn dan 1 meter.

Broek in Waterland

In Broek in Waterland zijn vele mooie tuinen aan te treffen die dikwijls aan het water grenzen. Vanwege het belang van het groen binnen het beschermde dorpsgezicht in Broek in Waterland, is het aanleggen van een verharding, zoals een klinkerterras, vergunningplichtig gesteld. Zo wordt het belangrijke groene karakter van Broek in Waterland beschermd.

Leeteinde, Broek in Waterland (linksboven)
Houten beschoeiing, Broek in Waterland (linksonder)
Bakstenen beschoeiing, Monnickendam (rechtsonder)

11. Subsidie en andere financiële ondersteuning

Restauratie of onderhoud van monumenten kan hoge kosten met zich meebrengen. Om onderhoud en restauratie te stimuleren zijn verschillende financiële regelingen in het leven geroepen. Binnen deze regelingen wordt onder voorwaarden voorzien in bepaalde financiële tegemoetkoming. De financiële tegemoetkoming is van toepassing op kosten die gemaakt worden om de monumentale waarde van het betreffende pand te behouden. Zo vallen uitgaven voor bijvoorbeeld het herstellen van een historische kap of het schilderen van vensters hier wel onder. Kosten voor verbetering van het wooncomfort, bijvoorbeeld door het aanleggen van een centrale verwarming of het plaatsen van een nieuwe keuken, komen daarentegen niet in aanmerking voor subsidie of een laagrentende lening.

Hieronder worden voor zowel rijks- als gemeentelijke monumenten, die op de Waterlandse monumentenlijst zijn opgenomen of die als beeldbepalend pand binnen een beschermd stads- of dorpsgezicht zijn aangemerkt, de mogelijkheden tot financiële ondersteuning worden besproken.

Rijksmonumenten

Belastingaftrek

Wanneer u eigenaar bent van een rijksmonument en inkomsten- of vennootschapsbelasting betaalt, dan kunt u in principe belastingaftrek krijgen voor onderhouds- of restauratiekosten aan uw monument. U kunt vóór aanvang van de gewenste restauratie- of onderhoudswerkzaamheden aan de Belastingdienst vragen om de hoogte van de fiscaal aftrekbare onderhoudskosten voor u vast te stellen. Onder de fiscaal aftrekbare onderhoudskosten vallen zowel onderhouds- als restauratiekosten: de Belastingdienst maakt hier geen onderscheid tussen. U kunt uw aanvraag tot vaststelling van deze fiscaal aftrekbare onderhoudskosten indienen bij het Bureau Monumentenpanden van de eenheid Belastingdienst/Utrecht-Gooi/kantoor Amersfoort, Postbus 4050, 3800 EB Amersfoort. Een formulier voor deze aanvraag kunt u downloaden

van de website, www.belastingdienst.nl.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Bureau Monumentenpanden, telefoonnummer: (0800) 05 43.

Laagrentende Lening

Als u eigenaar bent van een woonhuis, kunt u in principe voor onderhouds- en restauratiekosten van uw monument een laagrentende lening, de Restauratiefondshypotheek, aanvragen. Ook voor instandhoudingskosten voor andere typen rijksmonumenten, bijvoorbeeld boerderijen, kerken, kastelen, buitenplaatsen, landhuizen en molens, kunt u een restauratiefondshypotheek aanvragen. Voor deze niet-woonhuis-monumenten staat tevens de mogelijkheid open voor het aanvragen van subsidie. Hieronder wordt daar nader op ingegaan. Belangrijk is wel dat er een keuze gemaakt moet worden; u kunt als eigenaar ofwel een laagrentende lening ofwel subsidie krijgen, maar niet beide opties naast elkaar ontvangen.

Om in aanmerking te komen voor een laagrentende lening moet u de begroting van de onderhouds- en/of restauratiewerkzaamheden van uw monument vóór aanvang van de betreffende werkzaamheden opsturen aan het hierboven genoemde Bureau Monumenten van de Belastingdienst. Een taxateur van deze dienst berekent op basis van deze begroting de fiscaal aftrekbare onderhoudskosten. Dit zijn kosten die u maakt voor de instandhouding van het monument en niet bijvoorbeeld kosten voor de aanschaf van een nieuwe badkamer. 70% van de fiscaal relevante kosten kunt u vervolgens in beginsel als laagrentende lening aanvragen. De lening heeft een vaste rente gedurende 10 jaar en bedraagt maximaal € 300.000,-. De rente ligt 5% onder de marktrente voor eerste hypotheek en bedraagt minimaal 1,5%.

Een zeer voordelige lening dus, waarvan de looptijd maximaal dertig jaar is. Heeft u als eigenaar van een woonhuis of boerderij géén fiscale aftrek, dan bedraagt de lening 100% van de door Bureau Monumentenpanden vastge-

stelde kosten. De lening wordt op basis van de vaststelling door de Belastingdienst verstrekt door het Nationaal Restauratiefonds (NRF). Voor meer informatie over de laagrentende lening kunt u contact opnemen met het NRF, Postbus 15, 3870 DA Hoevelaken, telefoonnummer: (033) 253 94 39.

Uitzondering

Decentrale overheden, zoals provincies en gemeenten, komen niet in aanmerking voor een laagrentende lening voor rijksmonumenten, die in hun eigendom zijn. Zij kunnen wel subsidie voor deze monumenten aanvragen.

Restauratiefondsplus-hypotheek voor grootschalige restauraties van rijksmonumenten die niet zijn aangemerkt als woonhuis

Voor een grootschalige restauratie aan een rijksmonument, dat geen woonhuis is, kunt u een laagrentende lening aanvragen, de zogenaamde Restauratiefondsplus-hypotheek. Het minimale leningsbedrag is € 300.000,- en het maximaal te lenen bedrag is € 2.500.000,-. Om in aanmerking te kunnen komen voor deze laagrentende lening voor grootschalige restauraties moet u voor aanvang van de werkzaamheden bij het hierboven genoemde Bureau Monumentenpanden van de Belastingdienst een verklaring aanvragen van de fiscaal aftrekbare onderhoudskosten. Deze verklaring is de basis voor de hoogte van de Restauratiefondsplus-hypotheek. Dit is in de regel 70% van het door het Bureau Monumentenpanden vastgestelde fiscaal aftrekbare onderhoudskosten. De lening heeft een vaste rente gedurende 10 jaar. De rente ligt 5% onder de marktrente voor eerste hypotheekleningen en bedraagt minimaal 1,5%. De looptijd is maximaal 30 jaar. De lening wordt op basis van de vaststelling door de Belastingdienst verstrekt door het Nationaal Restauratiefonds.

Subsidie voor instandhouding van rijksmonumenten die geen woonhuis zijn of woonhuismonumenten in eigendom van aangewezen organisaties voor monumentenbehoud of decentrale overheden

Als u eigenaar bent van bijvoorbeeld een boerderij met agrarische functie, dan kunt u op basis van een zesjarig periodiek instandhoudingsplan subsidie aanvragen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort, tel. (033) 421 74 21. De verlening van deze subsidie is gebaseerd op het Besluit rijks-subsidiering instandhouding monumenten (Brim), een regeling die planmatig onderhoud stimuleert, hetgeen dure en ingrijpende restauraties kan voorkomen. De Brim-subsidie wordt na toekenning door de RCE uitbetaald door het Nationaal Restauratiefonds.

Per categorie monumenten is een maximum bedrag aan subsidiabele kosten vastgesteld. Als u meer informatie wenst over de subsidiepercentages per categorie, kunt u contact opnemen met de RCE of de website www.monumenten.nl raadplegen.

Restauratiesubsidie voor rijksmonumenten, waarvan de eigenaar geen laagrentende lening kan aanvragen

Naast de bovengenoemde subsidieregeling voor instandhoudingskosten, wordt er tevens een regeling voor

restauratiesubsidie gecreëerd. Bepaalde eigenaren van rijksmonumenten hebben geen baat bij een laagrentende lening voor restauratiekosten, omdat zij niet in staat zijn om rente en aflossing te betalen. Dit geldt onder meer voor eigenaren van kerken in kerkelijk gebruik, molens en vestingwerken. Voor deze eigenaren wordt in 2012 een restauratiesubsidieregeling opgesteld. Het is voorshands de bedoeling dat de provincie de aanvragen in behandeling neemt en beoordeelt. Voor meer informatie over deze regeling wordt u verwezen naar de website www.monumenten.nl.

Provinciale monumenten

Laagrentende lening

Voor restauratie of onderhoud aan provinciale monumenten is geen belastingaftrek mogelijk. Wel is voor deze monumenten een speciaal fonds in het leven geroepen voor de verstrekking van een laagrentende lening voor restauratie of constructief herstel: het Cultuurfonds voor Monumenten. Dit fonds is een samenwerkingsverband tussen het Prins Bernhard Cultuurfonds, het Nationaal Restauratiefonds, en de provincie Noord-Holland en is bedoeld om herstel van gemeentelijke monumenten in de provincie Noord-Holland te stimuleren.

Het fonds kan aan gemeentelijke en provinciale monumenten en aan beeldbepalende panden binnen een beschermd stads- of dorpsgezicht een laagrentende lening verschaffen.

Een laagrentende lening uit dit fonds kunt u aanvragen bij het Nationaal restauratiefonds. Indien u een dergelijke lening wilt aanvragen, dan moet u dit vóór de aanvraag van de restauratie doen. De lening heeft een looptijd van maximaal 30 jaar en heeft een zeer lage rente. De rente ligt circa 4,5% onder de marktrente voor hypotheekleningen en bedraagt minimaal 1,5% op jaarbasis.

Voor meer informatie omtrent het Cultuurfonds voor Monumenten en deze laagrentende lening wordt u verwezen naar het Nationaal Restauratiefonds, telefoonnummer (033) 253 94 39. Ook kunt u de website raadplegen, www.restauratiefonds.nl.

Stolpen

Net als voor provinciale monumenten kan er voor historische stolpenboerderijen in de provincie Noord-Holland een laagrentende lening aangevraagd worden bij het Nationaal Restauratiefonds. Om voor deze laagrentende lening in aanmerking te komen moet de stolpboerderij niet aangewezen zijn al rijks- of provinciaal monument en gebouwd zijn tussen 1600 en 1940.

Subsidie

Voor onderhoud aan een provinciaal monument kunt u subsidie aanvragen bij de provincie Noord-Holland, Postbus 3007, 2001 DA Haarlem. Voor meer informatie over provinciale monumentensubsidies wordt u verwezen naar de provincie Noord-Holland, telefoonnummer (023) 514 31 43.

Gemeentelijke monumenten

Laagrentende lening

Voor restauratie of onderhoud aan gemeentelijke monumenten is geen belastingaftrek mogelijk. Wel kan voor restauratie of constructief herstel een laagrentende lening aangevraagd worden bij het Prins Bernhard Cultuurfonds. Voor meer informatie over deze lening wordt u verwezen naar het kopje Laagrentende lening, onder Provinciale monumenten.

Subsidie

Indien u een gemeentelijk monument in eigendom heeft, kunt u voor onderhoud of restauratie van dit monument een gemeentelijke monumentensubsidie aanvragen op basis van de Erfgoedverordening 2010. De aanvraag moet vóór de aanvang van de werkzaamheden worden ingediend bij de gemeente Waterland, afdeling VROM,

Postbus 1000, 1140 BA Monnickendam. Indien u meer wilt weten over de mogelijkheid tot subsidie voor uw gemeentelijk monument, kunt u contact opnemen met de gemeente via telefoonnummer (0299) 658 585.

Panden op de gemeentelijke monumentenlijst Cosmeticasubsidie

Heeft u een pand of object in eigendom dat op de Waterlandse monumentenlijst staat vermeld, dan kunt u voor het herstel van cultuurhistorisch waardevolle elementen van dit pand of object een zogenaamde cosmeticasubsidie aanvragen bij de gemeente. U kunt deze aanvraag doen bij de afdeling VROM, Postbus 1000, 1140 BA Monnickendam. Onder cultuurhistorisch waardevolle elementen wordt onder meer verstaan: traditionele deuren, glas-in-lood vensters, makelaars, gevelstenen, traditionele stoepen en trappen, traditioneel hekwerk, siermetselwerk, beunen en siersmeedwerk. De bijdrage bedraagt 50% van de subsidiabele kosten, maar ten hoogste € 500. Wilt u meer weten over de cosmeticaregeling, dan kunt u contact opnemen met de afdeling VROM, telefoonnummer: (0299) 658 585.

Beeldbepalende panden binnen een beschermd stads- of dorpsgezicht

Laagrentende lening

Net als voor provinciale en gemeentelijke monumenten kan er ook voor beeldbepalende panden binnen een beschermd stads- of dorpsgezicht een laagrentende lening voor restauratie of constructief herstel worden aangevraagd bij het Prins Bernhard Cultuurfonds. Voor meer informatie over deze laagrentende lening wordt u verwezen naar het kopje Laagrentende lening, onder Provinciale monumenten.

Subsidie stimulering herbestemming monumenten

Voor zowel rijks- als gemeentelijke monumenten maar ook voor niet beschermde, cultuurhistorisch waardevolle objecten, bestaat de mogelijkheid om rijkssubsidie aan te vragen voor een haalbaarheidsonderzoek voor herbestemming van het betreffende object.

Tegelijkertijd kan een rijksbijdrage aangevraagd worden om het pand in de tussentijd wind- en waterdicht te houden. Dit omdat een pand soms jaren leeg staat met alle gevolgen van dien.

De regeling is bedoeld voor gebouwen die zich niet zo makkelijk lenen voor een nieuwe, andere functie. Dit zijn bijvoorbeeld kerken, industriegebouwen, scholen, boerenschuren, kloosters en kastelen. Woonhuizen vallen buiten de regeling.

Een aanvraag voor deze subsidie kan ingediend worden bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Postbus 1600, 3800 PB Amersfoort, telefoonnummer (033) 421 74 21.

Meer vragen over subsidie of financiële ondersteuning?
Mocht u nog vragen hebben over deze onderwerpen, dan kunt u contact opnemen met de afdeling VROM van de gemeente Waterland, telefoonnummer: (0299) 658 585.

Bijlage: Kleuren voor monumenten

Kleurbenaming	Sikkens	Sigma	N C S	Boon Stoppel	Nelf	Evert Koning	Ral	Histor
Engels Rood ¹	B6.45.15		S3560-R					
Berlijns blauw ²	T.6.30.10		S5540-R90B				5013	
Hemelsblauw	RO.20.70							
Maria blauw	S4.50.35	1803	S4055-B	8250			5019	298
Rijtuig groen ³	L2.10.12				2000 NE 135	2077		435
Monumentengroen ⁴	NO.15.10		S8010-B10G					
Standgroen ⁵	LO.20.15	4823	S8010-B90G		2000 NE 151	2072		
Bronsgroen	L4.08.45		S5010-G10Y		2000 NE 091			
Bremer groen				8105				
Bentheimer geel ⁶	GO.08.84	2819	S1005-Y20R		2000 NE 032			293
Bentheimer licht ⁷	G4.07.80	0007-06	S1005-Y10R	8035 + 8034	2000 NE 001 + 079	2008	1013	352
Bentheimer middel	F6.10.70	4846	S2010-Y10R	8704				
Bentheimer donker	F6.10.60	0211-06	S3005-Y20R S4010-Y10R	8740		2007		
Hardsteen licht	LN.01.80	1805	S1502-G S1002-B50G	8267			9002	295
Hardsteen middel	JN.01.60	0179-06	S3000-N	8370			7038	391
Hardsteen donker	ON.00.30		S7500-N	8380		2039		
Hardsteen crème	G4.05.55							
Wit							9010	
Mergelwit	GO.05.85	2837		8034	2000 NE 009	2091	9001	352
Broeker grijs	ON 00 60			8318			7004 7044	
Steengrauw	F6.06.74							

1 Hoe verder terug in de tijd, hoe helderder

2 toe te passen na 1704

3 toe te passen na 1850

4 toe te passen na 1850

5 toe te passen na 1850

6 Bentheimer is een kleurbenaming voor zandsteen kleuren. De kleur kan liggen van roomwit tot midden oker. Toepassing op zandsteen en op kozijnen

7 Deze bentheimers geven de gemiddelde kleuren weer

	Kleurbenaming	Sikkens	Sigma	N C S	Boon Stoppel	Nelf	Evert Koning	Ral	Histor
17e eeuw	Rood	C8. 45. 30			8495			3009	
	Rood	C4. 40 . 20	0152-06			2000 NE 061			
	Rood	C4. 35. 15				2000 NE 062			
	Groen	M6 30 15							
	Bremer groen				8105				
	Bentheimer ¹	F6. 10. 70	4846	S 2010-Y10R	8704				
	Loodwit							9016	
18e eeuw	Rood (deze tint lijkt op 'paarsdekkend bruin')	A6.25.05		S7020-R10B				3007	
	Groen	Q0.05.10						6012	
	Bentheimer middel	F6.10.70	4846	S2010-Y10R	8704				
	Loodwit							9016	
19e eeuw	Rood	B6.30.12	0153.06			2000 NE 071	2048		
	Rood	B6.45.15	0125-06	S5040-R10B		2000 NE 070	2068	3005	
	Groen	Q0.05.10				2000 NE 153	2031		
	Groen	NO.15.10	4872				2077		
	Blauw	S2.20.10	6803	S1080-R	8480	2000 NE 066	2066		
	Bentheimer middel	F6.10.70	4846	S2010-Y10R	8704				
	Loodwit							9016	
	Zinkwit							9010	
20e eeuw	Rood	C4.75.30 B6.45.15							
	Groen	LO.70.40 LO.35.20	4808	S7020-B90G			2071 + 2022		375 429
	Bentheimers ²	F6.10.70	4846	S2010-Y10R	8704				
	Loodwit							9016	
	Zinkwit							9010	

Wanneer worden de pigmenten waaruit een sterk groen kan worden gemaakt ontwikkeld

1704 Berlijns blauw 1780 kobaltgroen 1795 kobaltblauw
1809 chromaatgeel 1828 ultramarijnblauw 1847 zinkgeel

- 1 Al de bentheimers uit deze periode iets opkleuren met geeloker
- 2 Alle bentheimers uit deze periode iets vergrijzen

16e en 17e eeuw (kenmerk kleurrijk) Tot ongeveer 1800 was er geen goed dekkende groene verf en zeker niet het zwart groene 'grachtengroen'. Dat groen is pas eind 19e eeuw ontwikkeld.	Kruiskozijsen	Kozijsen Luiken binnenzijde Luiken buitenzijde Roederamen	Bentheimer of Bruinokers Engels rood of blank eiken Bremer groen of blank eiken Wit
	Zandsteen	Speklagen Geveltop	Bentheimer als kozijsen Zwaarder dan speklagen
	Entree	Kozijsen Deur	Bentheimer als kozijsen Bremer groen, helder Engels rood, blank gelakt eiken
	Metselwerk Onderpui	Puikozijsen	Transparant met Engels rood Zwaarder dan kozijsen
18e en 19e eeuw 18e eeuw, statiger kleurgebruik. Negentiende eeuw kenmerk grijze periode sober. In deze periode worden heldere groenen ontwikkeld die kleurecht zijn, zoals Zaansgroen. Rond 1850 het rijtuiggroen en standgroen. Kenmerk voor de 19e eeuw is een grijze periode, sober.	Raamelementen	Kozijsen Luiken Dubbele onderdorpel Roederamen Empire ramen	Bentheimer Engels rood Steengrijs Groen of wit Groen, wit, rood (paars-dekkend bruin)
	Geveltop Entree	Zandsteen Kozijsen Kozijsbetimmering Deur	Zwaarder dan kozijsen Bentheimer als kozijsen Zwaarder dan kozijskleur Engels rood, groen
	Metselwerk		Transparant met Kasselse aarde
	Ijzerwerken	Stoephek, diefijzers	Groen
20e eeuw Kenmerk meer kleur, ook andere dan aardpigmenten.	Raamelementen	Kozijsen Luiken Dubbele onderdorpel Roederamen Empire ramen	Bentheimer Engels rood Steengrijs Groen of wit Groen, wit, rood
	Geveltop Geveltop Entree	Zandsteen Geveellijst Kozijsen Kozijsbetimmering Deur	Zwaarder dan kozijsen Zwaarder dan kozijsen Bentheimer als kozijsen Zwaarder dan kozijskleur Groen
	Metselwerk		Transparant met kasselse aarde of Engels rood
	Ijzerwerken	Stoephek, diefijzers	Groen

Colofon

Deze brochure is een uitgave van de gemeente Waterland.

Aan deze brochure kunnen geen rechten worden ontleend.

© Gemeente Waterland 2013, 3e druk

TEKST: Anne van Rooij-van Wijngaarden

FOTOGRAFIE: Ton van Wijngaarden en gemeente Waterland

TEKENINGEN: *roeden*: Henk Zantkuijl;

voegwerk: Klaas Boeder; *ramen*: PT-Groep;

dakpannen: E.J. Haslinghuis en H. Janse,

schuurtjes en hekwerken: gemeente Waterland.

BIJLAGE KLEUREN: Marcel Kneppers

BEWERKING: Anne van Rooij-van Wijngaarden,

Patrick Kools en Evelien Peetsold

VORMGEVING: LassooyDesign BNO, Wormerveer

TEKST HERZIENING 2013:

Marieke Leeveerink in samenwerking met

Anne van Rooij-van Wijngaarden.

Geraadpleegde bronnen

BOEKEN EN BROCHURES

K. Boeder e.a. (red.), *Monumenten onderhouden*, Utrecht 1999.

H. Janse, *Houten Huizen*, Zaltbommel 1999

E.J. Haslinghuis, H. Janse, *Bouwkundige termen*, Leiden 1997.

Stichting Nationaal Restauratiefonds, *Een nieuw leven voor uw monument*, Assen 2001.

Stichting Nationaal Restauratiefonds, *Uw monument en het Restauratiefonds*, Hoevelaken 2007.

Stichting Veere, *Zorg om Monumenten*, Veere 1999.

H.J. Zantkuijl, *Bouwen in Amsterdam*, Amsterdam 1997.

WETSTEKSTEN, BESLUITEN, VERORDENINGEN EN NOTA'S
Monumentenwet 1988.

Besluit rijkssubsidiëring instandhouding monumenten (Brim).

Verordening op het behoud van monumenten en stads- en dorpsgezichten Noord-Holland.

Uitvoeringsregeling restauratie en onderhoud provinciale monumenten 2011.

Erfgoedverordening gemeente Waterland 2010.

Welstandsnota Waterland 2013.

WEBSITES

www.cultuurfonds.nl

www.monumenten.nl

www.noord-holland.nl

www.restauratiefonds.nl

www.waterland.nl

